

ZORBA nog niet in OHRA

Enige jaren geleden trok grootmeester Genna Sosonko zich na enkele ronden terug uit het OHRA-toernooi, omdat hij het niet eens was met zijn indeling tegen Sax (SN 84-8/9, p. 255). Het probleem zat in de toepassing van het Zwitsers Systeem ten opzichte van de dubbele doelstelling van het toernooi: (I) de sterkste laten winnen en (II) de mogelijkheid scheppen titelresultaten te behalen.

Het ging er toen om Van der Sterren (met 1½ uit 3) aan een gunstige indeling te helpen (i.c. tegen Campora) om een grootmeesterresultaat mogelijk te maken. Sosonko vroeg zich toen terecht af of de titelkansen van een speler met 1½ uit 3 zo zwaar moeten wegen.

Iedereen was het erover eens dat willekeur moest worden uitgebannen, maar dat onder strikte regels de tweede doelstelling van het toernooi toch bewaard zou moeten blijven. Maar hoe?

Programma

Terwijl de discussie in de wandelgangen voortging, gaf ik destijds als mijn mening dat het mogelijk moest zijn daarvoor een programma te ontwikkelen dat *intelligent* zou inspelen op de onder (II) genoemde omstandigheden. Sommigen geloofden niet dat dit zou kunnen, immers een correct programma voor het Zwitsers Systeem is al moeilijk genoeg.

Nu waren de in 1984 beschikbare beschrijvingen van het Zwitsers Systeem (zoals van de Joegoslaf Kazić of een uitgave van de KNSB) inderdaad nog niet voldoende uitgekristalliseerd om als specificaties van een computerprogramma te dienen.

■ JAAP VAN DEN HERIK

Voor de KNSB had Wil Haggenburg een programma ontwikkeld in Basic. Voorts had Geurt Gijssen, onze internationale arbiter, als wiskundige een natuurlijke belangstelling voor een waterdichte formulering van het Zwitsers Systeem.

Voor de goede orde: er zijn twee verschillende varianten van het Zwitsers Systeem, t.w. *Zwitsers op Rating* en *Zwitsers op Weerstandspunten*. Aan de TU Delft besloot ik hogergenoemde uitdagende taak (d.w.z. met intelligente afhandeling) als opdracht aan het derdejaars practicum toe te voegen.

Practicum

In 1985 begonnen vier studenten, te weten E. Boender, R. van Kley, F. van Soelen en J. Verhagen aan genoemde opdracht. Gijssen en Haggenburg traden daarbij op als adviseur. Het project heette ZORBA (Zwitsers Op Rating Beslissingen Automaat). Besloten werd om op grond van de bestaande regels eerst maar eens een gewoon indelingsprogramma te maken. Weliswaar bezat Haggenburg een werkend programma, maar dat was niet overdraagbaar en niet inzichtelijk begrijpelijk voor anderen. Hierbij bleek dat de toenmalige beschrijvingen volstrekt onvoldoende waren. In wisselwerking met de KNSB-adviseurs werden telkens nieuwe regels voorgesteld, totdat... Ja, totdat de tijd van het practicum (1000 uur, ieder 250 uur) royaal voorbij was en de zaak afgerond moest worden.

Voortzetting

Om het doel alsnog te bereiken formuleerde ik een vervolgoedracht met onder andere ook een gebruikersvriendelijke omgeving, met name voor de pathologische gevallen (bijv. spelers die zich in de 5e ronde niet aan de indeling hebben gehouden, want ze dachten..., en nu moet het toernooi verder). In het najaar 1986 begonnen de studenten A. Kok, L. van Horsen, P. Paardekooper en G. Tukker aan deze opdracht (ZORBA 2.0). Opnieuw bleek dat ondanks alle wijzigingen het Zwitsers Systeem formeel nog niet adequaat beschreven was. Door de vele wijzigingen was het programma een ratjetoe geworden en moesten veel gedeelten opnieuw opgezet worden. Daarnaast is het moeilijk om met software van anderen (vooral lerende studenten) verder te gaan. Niettemin deden Haggenburg en Gijssen hun voordeel ermee, want het programma draaide enkele keren als schaduwindeelprogramma in enkele toernooien mee. Dit leverde allerhande nieuwe gezichtspunten op, resulterend in een nieuwe KNSB-uitgave van het Zwitsers Systeem. Maar opnieuw was de practicumtijd verstreken, zodat tot afronding moest worden overgegaan.

Resultaten

Hoewel er veel toernooiboeken zijn met een Zwitsers toernooi, zijn deze indelingsverzamelingen niet altijd geschikt om na te gaan, bijv. in verband met afgebroken partijen ten tijde dat de nieuwe indeling gemaakt moet worden. De regels over het kleursaldo (regel B2b: "geen verschil van meer dan 2, behalve heel eventueel in de laatste ronde")

leiden ertoe dat *oneven* ronden gemakkelijker (in tijd) zijn in te delen dan *even* ronden (zie tabel en bijbehorende grafiek). Toch heeft het programma als opgezet volgens de nu geldende beschrijving al last van een combinatorische explosie indien in een toernooi van 150 deelnemers in de eerste ronde *alle* witspelers winnen.

Om de gedachten te bepalen geven we hieronder de indelingstijden van ZORBA 2.0 van het Europees Jeugdschaak Kampioenschap 1988.

Ronde	Indelingstijd (in sec.)
1	5
2	9
3	6
4	9
5	7
6	8
7	9
8	75
9	12
10	110
11	13
12	180
13	> 10800

(complexiteit te groot)

Opmerkingen

De problemen liggen vooral in B2b, maar ook in B4, C9 en C10 (zie KNSB uitgave), voorts is de nieuw toegevoegde formulering van A3 nog niet geïmplementeerd. Opgemerkt kan worden dat B6 (niemand krijgt in twee opeenvolgende ronden een float in dezelfde richting) waarschijnlijk impliciet in de andere regel ziet en derhalve weg kan. De regels wordt in ieder geval nooit toegepast.

Hiermee komen we aan bij een moeilijk probleem; er wordt te veel nadruk gelegd op de even ronden. In feite is de KNSB-beschrijving een onbeheersbaar geheel, die een bepaalde vorm van rechtvaardigheid nastreeft. Maar deze rechtvaardigheid is praktisch moeilijk uitvoerbaar.

Conclusie

ZORBA 2.0 is *niet* intelligent, zelfs bij de mechanische afwikkeling van een gewone indeling zijn vaak kortere methoden aan te geven (tweezijdig redeneren, verschillende groepen alvast onafhankelijk indelen, etc.). Dit

betekent dat we aan een computerindeling die tegemoet komt aan (II) nog niet toe zijn. Toch is het belangrijk dat hieraan gewerkt wordt en hierover verder nagedacht wordt, want in het laatste OHRA-toernooi werd Jeroen Piket op een gegeven moment ook zo ingedeeld dat hij iedere titelaspiratie kon vergeten. Insiders wisten het en begrepen dat het van invloed was op zijn spel. Toernooidirecteur Henk Volten heeft de indeling tot een belangrijk punt gemaakt op de actielijst van het toernooicomité. Ik hoop dat hij er in slaagt meer evenwichtigheid, gepaard met praktische uitvoerbaarheid, in de regels aan te brengen zodat ze zowel aan (I) als aan (II) voldoen.

Wegens het grote advertentieaanbod moest deze rubriek in het vorige nummer vervallen en naar dit nummer worden opgeschoven. Het in dit artikel genoemde boekje over het Zwitsers systeem werd besproken in *Schakend Nederland* 88-8, blz. 28 (red.).

Schakend Nederland - oktober 1988
Prof. dr. H.J. van den Herik: Zorba nog niet in OHRA